

Довідка про діяльність наукової школи

1. **Керівник наукової школи** – Лазарєв Микола Остапович, кандидат педагогічних наук, професор.

2. **Напрямок наукових досліджень** – концепції і технології інноваційної освіти.

3. **Досліджувані проблеми** – дидактичні можливості евристичної освіти; розробка і впровадження методів і механізмів евристичного навчання; пізнавально-творча і професійна самореалізація учнів і студентів в евристичній освіті.

3. Головні здобутки наукової школи.

У теоретичному плані обгрунтовано інноваційні концепції: а) про інноваційну сутність евристичного навчання, його методи і механізми діяльності вчителя й учнів; б) про умови самореалізації пізнавально-творчих якостей про суттєві можливості евристичного навчального діалогу оптимізувати освоєння учнями і студентами нових знань та умінь за умови надання їм постійної запитальної ініціативи та компетентної її стимуляції; в) про необхідність детального й адекватного діагностичного інструментарію – від чисельних критеріїв і показників до тестів евристичного характеру, вперше розроблених на кафедрі і випробуваних у вимірюванні й оцінках достатньої кількості пізнавально-творчих продуктів учнів і студентів; г) про обмежені можливості сучасної (традиційної за своєю сутністю) організації навчального процесу старшокласників і студентів і необхідність на державному рівні змінити традиційну (репродуктивну і передавальну) систему навчання на педагогічну систему, яка ґрунтується на пріоритетах творчої діяльності учнів і студентів – пошуковій, реконструктивній, конструктивній, креативній, – що забезпечена прозорим і зрозумілим діагностичним інструментарієм для вимірювання й адекватної оцінки освітніх продуктів – провідного результату інноваційного навчання.

Виявлена важлива для навчання методологічна закономірність: пізнавально-творча самореалізація особистості (розвинуте логічне, евристичне мислення, творча самостійність, когнітивні і креативні уміння тощо) зумовлена, крім відомих чинників (індивідуальних здібностей, загальної культури, пізнавальних інтересів та ін.), розвинутими вміннями постановки серії адекватних пізнавальних запитань для розв'язання будь-якої пізнавальної задачі – основного елементу процесу навчання. Означені запитальні вміння успішно формуються лише в умовах гуманістичного і продуктивного діалогу, якщо останній стає евристичним (пошуковим, конструктивним, креативним) процесом для освітніх суб'єктів, способом їхньої активної взаємодії, здобуття істинних знань та умінь.

Побудовано концептуальні і технологічні основи евристично-

модульного навчання з його новими принципами: пріоритету пізнавально-творчої (пошукової, реконструктивної, конструктивної, креативної) діяльності педагога й учнів; оцінювання учнів і студентів переважно за результатами створених ними освітніх продуктів; завершеності навчальних модулів; продуктивної діалогової взаємодії на основі розвинутої запитальної компетентності учнів і студентів; повноцінного діагностичного забезпечення для вимірювання якості, самооцінки та оцінки всіх зовнішніх і внутрішніх освітніх продуктів.

У практичному аспекті розроблено й впроваджено в навчальний процес дидактичні технології: а) загальної структури евристичного навчання з основними його компонентами як складовими інноваційного навчального модуля; б) навчання учнів і студентів як процесу евристичної діалогової взаємодії на всіх етапах освітнього процесу; в) формування умінь ставити пізнавальні запитання при освоєнні учнями описових і пояснювальних знань та при створенні студентами професійних освітніх продуктів, зокрема розв'язання складних педагогічних задач; г) застосування педагогами, учнями, студентами алгоритмів нормативної пізнавально-творчої (евристичної) діяльності з її основними методами й механізмами.

Результати діяльності.

Розроблено і впроваджено у навчальний процес концепція і технологія евристично-модульного навчання та евристично-діалогової взаємодії з постійним наданням запитальної ініціативи учням і студентам можуть цілком об'єктивно розглядатися як нові, конкурентоспроможні і не мають на сьогодні аналогів у вітчизняній і світовій педагогіці. Таку думку підтверджують наукові розвідки і порівняння дослідників інноваційних навчальних технологій, зокрема наших викладачів і аспірантів, які вивчають різні аспекти інноваційного навчання в Україні, Росії, США, європейських країнах. Разом з тим, означені теоретичні положення і технологічні рішення, безумовно, вимагають подальших дослідницьких зусиль, які ми докладаємо в межах регіонального педагогічного експерименту в загальноосвітніх школах і педагогічному університеті.

Одержані на сьогодні результати вперше в дидактичній науці доповнюють її розділ «Педагогічні технології» теоретичними і практичними положеннями про нові навчальні технології – евристично-модульну та евристично-діалогову взаємодію. Технологія евристичного навчання являє собою випробувану й схвалену значною кількістю науковців і вчителів інноваційну систему навчання, яка базується на переважно пізнавально-творчій роботі педагогів і їх вихованців, створенні з урахуванням бажань тих, хто навчається, значимих для них освітніх продуктів, якість яких покладено в основу оцінювання школярів і студентів. Евристична технологія базується не тільки на індивідуальному досвіді пізнавально-творчої роботи, але й широко використовує природовідповідний діалог усіх суб'єктів навчання, де діти і юнаки навчаються за спеціальними програмами вмінням ставити адекватні запитання при розв'язанні практично всіх пізнавальних задач.

Упровадження нової технології виявило нетерпимі хиби традиційного навчання з його знанієво-інформаційним центризмом, передавальними методами навчання, перевірки виключно знань репродуктивного характеру і невиправданим перевантаженням навчальним матеріалом. Такі особливості традиційної освіти, безумовно, заважають упровадженню нових технологій, а застосування останніх, між тим, виявляє шляхи подолання живучих негативів організації навчання. Дослідники і вчителі-експериментатори одним із шляхів подолання таких негативів вважають обов'язкове суттєве укрупнення модулів нового теоретичного матеріалу, виключення несуттєвої інформації, активного зосередження на провідних положеннях і вихідних з них узагальнених навчальних умінь. Способом для досягнення цього обрано створення учнями (студентами) за допомогою педагога провідних і значимих для них освітніх продуктів, в яких і концентруються основні теоретичні знання та найважливіші, вирішальні інтелектуальні і творчі вміння. Серед таких продуктів відзначимо наукові і художні описи предметів, подій, явищ, наукові пояснення (тлумачення) предметів пізнання й дослідження, публіцистичні й художні розповіді, наукові і художні твори, індивідуальні і колективні проекти, анотації та рецензії наукових статей, серії адекватних пізнавальних запитань. Зазначені та інші освітні продукти забезпечено необхідним і достатнім діагностичним інструментарієм, який допомагає і при створенні, і при діагностиці якості творінь учнів і студентів.

Результати наукової роботи школи реалізовано в оновлених робочих програмах з педагогіки, основ педагогічної творчості, інноваційних технологій соціально-педагогічних досліджень. Результати дослідження стали основою для нового спецкурсу «Інноваційні технології освіти» для 4-х курсів університету та та його поглиблений варіант для магістрів зі спеціальності «Початкова освіта». Означені курси побудовано на змісті і результатах дослідно-експериментальної роботи, а практичні заняття студентів в основному проводяться в експериментальних класах. За результатами дослідження внесено суттєві зміни в ряд робочих програм для магістрів зі спеціальностей «Педагогіка вищої школи» та «Управління навчальним закладом». Зокрема, суттєво модернізована програма дисципліни «Освітні технології», де значне місце посіли матеріали з розробки і впровадження технологій евристичного навчання – проектної, інтерактивної, евристично-модульної, технології діалогової евристичної взаємодії, евристичного тестування.

Результати роботи наукової школи також знайшли своє відображення у статтях наукових фахових видань та опублікованих колективних монографіях «Професійно-творча самореалізація майбутнього педагога в інноваційній освіті» (2013 р.) та «Пізнавально-творча і професійна самореалізація особистості в евристичній освіті» (2014 р.), у матеріалах Всеукраїнських науково-практичних конференцій «Професійно-творча самореалізація в умовах інноваційної освіти» (2012 р.), «Педагогічне забезпечення творчої самореалізації особистості в інноваційній освіті» (2013 р.), «Евристична освіта у суспільстві нових соціальних та особистісних

цінностей» (2014 р.), підготовленому до друку навчальному посібнику для студентів і магістрів «Педагогічна творчість».

4. Перелік підготовлених у науковій школі докторів і кандидатів наук (із зазначенням теми дослідження, періоду керівництва, місця роботи і посади на даний час).

1. Лобова О.В. Кандидатська дисертація «Формування творчої активності молодших школярів у процесі музично-естетичного виховання». Аспірантура 1994-1997. Захист – 1998.

2. Пальоха Н.В. Канд. дис. «Формування пізнавально-творчої активності майбутніх учителів музики у навчально-педагогічній практиці». Здобувач 1990-1993. Захист – 1994. Доцент кафедри хорового співу та диригування СумДПУ.

3. Полторацька В.В. Аспірантура – 1993-1996. Канд. дисертація «Формування культури професійного спілкування майбутнього вчителя». Захист – 1997. Доцент кафедри педагогіки професійної освіти Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

4. Полякова О.М. Аспірантура – 1994–1997. Захист канд. дис. «Підготовка майбутнього педагога до розв'язання професійно-творчих задач» – 1999. Доцент кафедри педагогіки СумДПУ.

5. Гурець Н.Т. Аспірантура – 1991–1994. Захист канд. дисертації «Формування професійно-творчих умінь студентів у педагогічному спілкуванні» – 1995. Професор кафедри педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова.

6. Собаєва О.В. Аспірантура 1995–1998. Захист канд. дисертації «Формування пізнавальної активності студентів у дистанційному навчанні» – 1999. Доцент кафедри інформатики СумДУ.

7. Уварова А.М., пошукач 2000-2005. Захист канд. дисертації «Формування майстерності педагогічної розповіді майбутнього вчителя» – 2006. Доцент кафедри педагогічної творчості та освітніх технологій СумДПУ(до 2015 р.).

8. Демченко О.М. Аспірантура 2005–2008. Захист канд. дисертації «Педагогічна діагностика як засіб оптимізації самостійної навчальної діяльності студентів медичних коледжів» – 2008. Доцент СумДУ.

9. Кривонос О.Б. Аспірантура 2005–2008. Захист канд. дисертації «Формування професійно-творчих умінь студентів медичних коледжів у навчальній діяльності» – 2008. Доцент кафедри педагогіки СумДПУ.

10. Громова Н.В. Аспірантура 2004–2007. Захист канд. дис. «Творча самореалізація старшокласників в евристичному навчанні предметів гуманітарного циклу» – 2010. Доцент кафедри української мови СумДПУ.

11. Сірик Л.М. Аспірантура 2008–2011. Захист канд. дисертації «Концепції і технології евристичного навчання в сучасній педагогічній науці США» – 2012. Ст. викл. кафедри загальної педагогіки НПУ імені М.П. Драгоманова.

12. Проценко І.І. Аспірантура 2009–2012. Захист канд. дис. «Евристичний діалог у формуванні професійно-творчих умінь майбутнього

вчителя гуманітарних дисциплін» – 2013. Доцент кафедри педагогіки СумДПУ імені А.С.Макаренка.

13. Плохута Т.М. Аспірантура 2009–2012. Захист канд. дис. «Тестовий контроль як засіб діагностики самостійної пізнавально-творчої діяльності студентів у навчанні гуманітарних дисциплін» – 2014. – Ст. викладач СумДУ.

14. Іонова І.М. «Творча самореалізація старшокласників у навчальній проектній діяльності». Аспірантура 2006– 2010. Захист канд. дисертації 2015.

15. Зайцева І.А. Аспірантура 2013 – 2016. Захист канд. дисертації: «Формування професійних компетентностей майбутніх учителів філологічних спеціальностей в умовах дистанційного навчання» – 2016. – Ст. викладач СумДУ.

16. Будянський Д.В. Аспірантура 2003 – 2006. Захист дисертації 2007 «Формування риторичної культури майбутнього вчителя». – Докторант Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди.

17. Усенко. Аспірантура 2008 – 2011. Захист канд. дисертації «Формування пізнавальної самостійності старшокласників в евристичному навчанні» – 2016. – Ст. викладач СумДУ.

18. Білоцерковець М. А. Аспірантура 2013 – 2016. Захист канд. дисертації «Формування теоретичних знань студентів аграрних спеціальностей у процесі вивчення гуманітарних дисциплін» – 2017. – Викладач СНАУ.

19. Крившенко Л. М. Аспірантура 2015 – 2019. Захист канд. дисертації «Формування вмінь застосування евристичного навчального діалогу у професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів» – 2019. – Викладач СумДПУ імені А. С. Макаренка, вчитель ЗОШ № 25.

5. Перспективи роботи наукової школи. Перспективними у подальшій діяльності наукової школи вбачаємо зусилля науковців у завершенні довготермінового фундаментального регіонального експерименту на базі педуніверситету та експериментальних навчальних закладів, розробку за результатами дослідження інноваційних навчальних і методичних посібників, нових навчальних курсів для студентів бакалаврату та магістратури, аспірантів, учителів-експериментаторів.

01.10.2019 р.

Лазарєв М.О.